

Omgaan met kansarmoede op de middelbare school

(Herwerking van 'omgaan met kansarmoede in de basisschool. Nascholingsproject: een school voor ieder kind.
Uitgegeven door CEGO 2003)

Kosten op school

Schoolboeken, schoolgerief (kopieën, agenda, schooltas, passer, sportkleding...), schoolreisjes (Parijs, Londen, ...), grotere reizen (Italië, Griekenland, ...). Een beperkt inkomen betekent voor de meeste kansarme gezinnen hét knelpunt in de contacten met de school.

Aandachtspunten of suggesties:

- Afspraken om de tact en de discretie altijd te bewaken
- Bewaken hoeveel financiële inspanningen van de ouders worden gevraagd
- Optionele zaken niet inschakelen in het basispakket
- Organiseren van gespreide betalingen voor grotere bedragen
- Afspraken voor de traktaties voor de verjaardagen, geschenken voor de leerkrachten
- Nagaan hoe, wanneer en hoeveel schoolfoto's genomen worden
- Bepalen wanneer de directie en andere diensten worden ingeschakeld bij niet betalen

Mondelinge communicatie met ouders

"De ouders van die kinderen, die je zou willen zien, krijg je nooit te zien, en dat is zo frustrerend..."
Vele kansarme ouders komen niet naar school voor een oudercontact, een rapportbespreking, ... Niet begrijpen wat er precies wordt verteld, zich schamen ten opzichte van de andere ouders omwille van zijn kledij, de taal, bang zijn voor de minder goede resultaten van zijn kind, niet weten wat de verschillende codes op het rapport willen zeggen, angstig zijn omdat men denkt dat men niet zo goed kan praten als de leerkracht, ... het illustreert allemaal hoe 'pijnlijk' erg ouders zich op zo'n momenten schamen.

Leerkrachten hebben het op zo'n momenten vaak moeilijk, ook voor hen is dit een pijnmoment. Hoe slaag je erin alle ouders evenveel aandacht te geven, ook aan de minder mondige? Hoe krijg je het voor elkaar dat ouders elkaar evenwaardig benaderen? Hoe ga je om met de grote(re) kwetsbaarheid, het onlogische, verwarde taalgebruik, met schelden en zelfs agressief gedrag?

Aandachtspunten of suggesties:

- Bouw van bij de start van het schooljaar een vertrouwensrelatie op door je niet te beperken tot een formeel contact, maar ten volle ook de minder formele contactmomenten te benutten.
- Nodig bij 'slecht-nieuws-gesprekken' altijd beide ouders uit; dit zorgt ervoor dat beiden op hetzelfde moment van dezelfde persoon de informatie gekregen hebben
- Bereid het gesprek goed voor: wat wil je weten van de ouders over de jongere, wat wil je zelf, wat wil je bereiken met het gesprek, welke afspraken wil je maken
- Neem de tijd om naar hen te luisteren en om naar hun beleving te peilen en zorg ervoor dat er een evenwicht is in het gesprek tussen luisteren naar de ouders en zelf praten
- Vergeet zeker niet de positieve boodschappen over de jongere
- Probeer regelmatig te checken bij de ouders of jouw boodschappen wel overkomen zoals jij ze bedoelt en maak heel concrete afspraken

Werken in de klas

De aangeboden leerinhouden zijn voor jongeren soms onherkenbaar en levensvreemd. Ze vormen niet echt een klankbord voor datgene wat zij ervaren en beleven. De handboeken, de verhalen, de opdrachten, de vragen zijn vaak onrealistisch en bieden niet direct identificatiemogelijkheden.

Tegelijk wordt op de sociale bagage en de soms sterk ontwikkelde zelfredzaamheid onvoldoende ingespeeld. Het stelt hen nochtans dikwijls in staat om in het onderwijs op een vrij comfortabele manier te overleven. Hier laten we kansen liggen om hun zelfvertrouwen en zelfwaarde gevoel te ondersteunen.

Aandachtspunten of suggesties:

- Het onderwijs laten aansluiten bij concrete ervaringen: zorgen voor concreet materiaal, bezoeken plannen in de buurt
- Nuttige zaken aanleren zodat 'leren' echt zin krijgt – praktische zaken voor toekomst, om eigen boontjes te kunnen doppen.
- Inspelen op herkenbare activiteiten uit hun leefwereld
- Zorgen voor afwisseling tussen fysieke en mentale inspanning en ontspanning
- Jongeren meer actief betrekken bij het leerproces door variatie in werkvormen – zelfstandig werk, groepswerk, zelfevaluatie - en ze hierbij ondersteunen
- Voldoende gradaties inbouwen zodat de angst om te falen kleiner wordt

Aandacht voor jongeren tijdens vrije momenten

Heel wat ervaringen, belevingen, gevoelens die verborgen bleven, komen tijdens de vrije momenten op verschillende manieren tot uiting. We zien jongeren uit kansarme milieus die zich juist daar zeer ontladend, vechtlustig en agressief opstellen. Anderen kruipen als het ware weg, vereenzamen en vermijden het contact met andere kinderen en worden daardoor gemeden. Soms worden ze gepest omwille van hun voorkomen, hun kledij, hun taal, of worden ze lastig gevallen met roddels over hun familie. Soms pesten ze zelf en hanteren ze stoer gedrag als middel om zichzelf te beschermen. Het feit dat ze onhandelbaar lijken, roept dan weer negatieve verwachtingen op van andere leerkrachten en kinderen.

Deze situaties illustreren ons dat de relaties met anderen niet altijd optimaal verlopen en dat fundamentele behoeften (erkenning krijgen, kunnen exploreren,...) geen bevrediging krijgen.

Aandachtspunten of suggesties:

- Kansen bieden tot motorische ontlading
- Het (zowel positief als negatief) sociaal gedrag van jongeren observeren en bespreken
- Aandacht hebben voor wie gepest wordt, wanneer en door wie
- Oog, oor en tijd hebben voor het oplossen van conflicten
- Bij hygiënische oorzaken waarvoor niet gekozen wordt, zeer discreet ingrijpen
- De sociale competentie helpen ontwikkelen: tonen hoe je aan boord kunt leggen om in een groepje binnen te geraken, ze helpen over de drempel zetten als ze ergens graag bij zouden zijn, jongeren bewust maken van de effecten van hun gedrag,...

Nog een aantal ideeën...

Een zorgvuldige analyse van de pijnpunten laat ons toe heel wat sporen te leggen naar initiatieven die meer perspectief bieden. Die initiatieven zorgen ervoor dat aan die jongeren meer kansen gegeven worden en zo het gevoel ontstaat niet machteloos te moeten toezien. Kansarme jongeren begeleiden is geen nattevingerwerk, maar een doelgericht proces. We weten waar we naartoe willen: we moeten als het ware in de huid van de jongere, de ouder kruipen om zo intens mogelijk te realiseren wat ze eigenlijk doormaken, om voeling te krijgen met hoe de wereld er voor hen uitziet. Dat empathiseren is vaak niet zo voor de hand liggend. Kansarmen die problemen hebben, bezorgen de leerkracht immers heel wat kopzorgen. De overstap in je denken van 'dit zijn moeilijke jongeren' naar 'deze jongeren hebben het moeilijk' is, als je er middenin zit, niet altijd gemakkelijk te maken.

“WELZIJSZORG”
Armoede uitsluiten

1. Wie zijn wij?

In onze samenleving kunnen mensen soms niet mee. Zij worden aan de rand van de maatschappij gezet omdat ze niet snel, niet slim, niet hard genoeg zijn. Zij worden vergeten, onzichtbaar gemaakt omdat zij arm zijn en kwetsbaar, omdat ze een andere huidskleur hebben of een leven leiden dat anders is dan het "gewone".

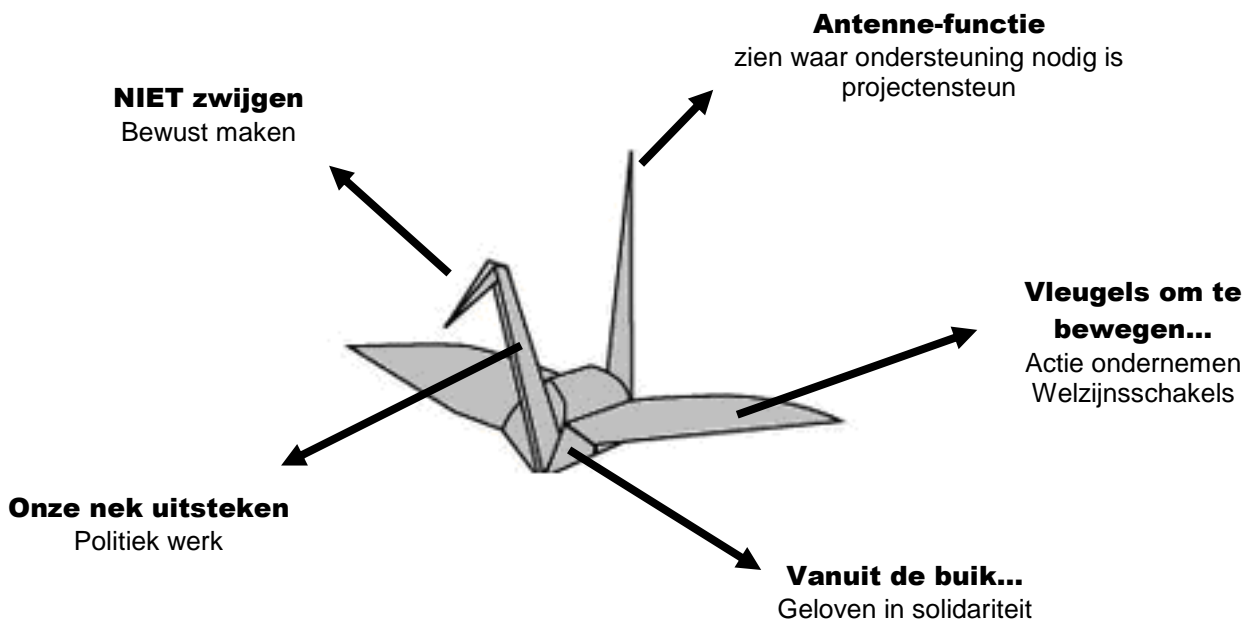
Toch moet elk mens de kans krijgen om ten volle tot zijn recht te komen: hij moet naar school kunnen gaan en zinvol werk verrichten. Hij heeft recht op een gezonde woning, een inkomen, een goede gezondheidszorg, op een waardig bestaan. Dat zijn fundamentele mensenrechten! Daarom bestrijdt Welzijnszorg elke vorm van uitsluiting van individuen en groepen hier in eigen land.

Welzijnszorg is een vereniging zonder winstoogmerk die met vele vrijwilligers en een team van beroepskrachten in heel Vlaanderen en Brussel actief is.

2. Voorstelling van Welzijnszorg adhv de kraanvogel

Voor de Japanners is de kraanvogel het symbool voor hoop, geluk, tevredenheid en vrede. Tegelijk staat het symbool voor vernieuwing.

Welzijnszorg wil zich op een vernieuwende manier inzetten voor het welzijn van mensen in armoede!

Welzijnszorg = vzw om armoede en elke vorm van uitsluiting te bestrijden
We zijn meer dan 30 jaar actief

3. VIJF PIJLERS

Alles start bij HOREN EN ZIEN: als welzijnszorg de band leggen met mensen in armoede zelf. Bij hen op bezoek gaan, praten, mee beleven, enz...

Daaruit volgt de rest van de werking

EEN BEK om... NIET TE ZWIJGEN : mensen bewust maken

14,7% van de Vlamingen leeft met armoederisico en 10% in Vlaanderen is echt arm en dat is niet geweten! Daar moet iets aan gedaan worden! Mensen bewust maken van de armoede in Vlaanderen is de eerste stap in het uitsluiten van armoede.

Bewustmaken: Armoedebestrijding begint bij het ontdekken en analyseren van armoede en uitsluiting. Via informatie en animatie willen we zoveel mogelijk mensen ervan overtuigen dat armoede een maatschappelijk probleem is. Bewuste mensen worden zo medestanders die samen met ons en de armen zoeken naar wegen om in onze samenleving het welzijn van iedereen, maar prioritair van de meest kansarmen, te bevorderen.

- Het belangrijkste element is het voeren van de campagne tijdens de advent. De campagne wordt in iedere provincie gelanceerd op de startavond
- De bedoeling is om de campagneboodschap te brengen in scholen, parochies, media, naar de overheid,... De Mogelijke onderwerpen zijn: onderwijs (2007), gezondheid (2008), gevangenschap, huisvesting, energie
- Het najaar (de campagneperiode) bestaat uit een heleboel bewustmakende gebeurtenissen
  - Startavond = luchtig kaderen van problematiek, vrijwilligers wegwijs maken in het thema
  - campagne DVD: beeld maakt sterk!
  - Video (uitzendingen van Koppen), campagnekrant
  - Mensen in armoede/Welzijnsschakels die komen spreken voor publiek vanuit hun ervaringen
  - Campagnedossier
  - plaatselijke initiatieven (vb.toneelstuk Zonder Kaft)
  - gebruik maken van allerhande media (Koppen, tijdschriften –vb.Humo-, ...)
- Tijdens, maar ook na de campagneperiode heeft Welzijnszorg altijd een vormingsaanbod klaar voor vrijwilligers van scholen, parochies, verenigingen ...
- Samengevat: onder NIET ZWIJGEN begrijpen wij:
  - Aanklagen dat er zoveel armoede is en met die aanklacht mensen bewust maken
  - Mensen in armoede zelf een stem geven
- Typisch voor WZZ in het bewust maken van mensen is het feit dat we alles SAMEN doen
  - verschillende beroepskrachten (regionale dienst in elke provincie - nationaal)
  - vele vrijwilligers - (mensen mét en zonder armoede-ervaring: bijzondere inbreng van mensen in armoede) – 1000-tal
  - onderwijs (leerkrachten/directies/...)
  - verschillende campagnepartners (Middenveld – vb. Chiro/socio-cult.organisaties/...)

EEN NEK om...ONZE NEK UIT TE STEKEN

Welzijnszorg werkt aan armoedebestrijding en -voorkoming door het stimuleren van een gecoördineerd en globaal beleid.

We moeten politiek werken om structurele veranderingen te bekomen ten voordele van de meest achtergestelde groepen in onze samenleving. In eerste instantie bouwen we tijdens campagnes een breed maatschappelijk draagvlak op rond concrete eisen naar de verantwoordelijke politieke overheidsniveaus. We beïnvloeden het sociaal-politiek beleid met

persconferenties, standpunten en contacten met politici en organisaties uit het socio-cultureel middenveld.

We komen dus op voor de rechten van de mens! Iedereen heeft recht op... maar deze rechten bestaan voor sommigen alleen maar op papier.

EEN BUIK om... te handelen VANUIT DE BUIK:

Welzijnszorg ontwikkelt en bevordert concrete vormen van solidariteit op alle samenlevingsniveaus: zowel individueel als in groep, zowel spontane, vrijwillige als verplichte solidariteit via overheidsinstanties.

Welzijnszorg vzw werkt binnen de Nederlandstalige gemeenschap vanuit een christelijke overtuiging, aan het maatschappelijk draagvlak voor een zinvolle aanpak van armoede en de bestrijding van sociale uitsluiting.

EEN STAART ALS ANTENNE om projecten te ONDERSTEUNEN:

Steunen van welzijnsinitiatieven: via selectieve financiële steun, geven we lokale welzijnsinitiatieven groeikansen en streven we naar een degelijke overheidssubsidiëring van deze projecten. Zo proberen we enerzijds te zorgen voor de voortzetting van interessante projecten met beperkte financiële slagkracht, anderzijds werken we aan vernieuwing en spelen we direct in op nieuwe en actuele noden. Via een netwerk van welzijnsprojecten laten we zowel het brede publiek als de verschillende overheden kennis maken met zinvolle inzichten en initiatieven om armoede te bestrijden.

- In Vlaanderen en Brussel zijn vele organisaties actief in de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting, maar van de overheid krijgen ze vaak onvoldoende financiële middelen.
- Daarom steunt Welzijnszorg ongeveer 150 projecten in Vlaanderen en Brussel EN meer dan 100 Welzijnsschakels
- In Oost-Vlaanderen alleen is dat ongeveer een 30-tal.
- Projecten kunnen bij ons steun aanvragen, maar het is ook onze taak om te zien waar steun nodig is en deze uit te nodigen.

VLEUGELS om... TE BEWEGEN EN ACTIE TE ONDERNEMEN

- Welzijnszorg = sociaal culturele beweging. Het woord zegt het zelf: we moeten bewegen om situaties te veranderen !
  - Welzijnsschakels
  - Politieke actie (bv. petitie: steentjes, thermometer...)
  - Organiseren van marktacties
  - Slotmoment in Brussel

4. Waarvan leven wij?

De inkomsten van Welzijnszorg vzw bestaan bijna volledig uit vrijwillige giften en donaties. De middelen worden ingezameld via een jaarlijkse adventscollecte in alle kerken. Daarnaast ontvangen we vooral giften via overschrijving en kunnen we een beroep doen op ingezamelde fondsen in scholen en verenigingen. Welzijnszorg vzw is erkend om fiscale attesten af te leveren voor giften boven 30 euro. Welzijnszorg vzw is ook erkend als dienst voor sociaal-cultureel werk voor volwassenen en wordt hiervoor gesubsidieerd.

*"Het gaat ons niet om problemen.
Het gaat om mensen, heel concrete mensen.
Mensen met problemen weliswaar,
maar vooral mensen met meer in zich dan de samenleving gelooft,
meer in zich dan de samenleving hen doet geloven.
Het gaat om mensen die recht hebben ergens bij te horen,
gewoon omdat ze mens zijn, zo dicht naast ons.
Wie ze eens ontmoet heeft geraakt er nooit echt van weg,
toch niet zonder anders te zijn geworden."*

Luc , één van de vele vrijwilligers van Welzijnsschakels

"Welzijnsschakels vzw" is een sociaal-culturele vereniging en beantwoordt aan de 4 doelstellingen:

Maatschappelijke betrokkenheid vormt het uitgangspunt van een Welzijnsschakel. Die betrokkenheid vertaalt zich in concrete acties die inspelen op lokale noden. Zo kan een Welzijnsschakel

- mensen ondersteunen in hun relatie met instellingen, diensten of organisaties
- collectieve noden bij deze diensten signaleren en vanuit de ervaring van mensen in armoede de dialoog aangaan met diverse actoren die impact kunnen hebben op structurele armoedebestrijding
- zelf aanvullende diensten opzetten (zoals een sociaal restaurant, een tweedehandswinkel, huistaakbegeleiding, vervoer en boodschappendienst,...)
- meewerken aan een lokaal welzijnsbeleid via de structurele aanwezigheid in de overlegstructuren
- actief deelnemen aan armoedecampagnes of -manifestaties of zelf dergelijke momenten organiseren (campagne Welzijnzorg, woonplatform, 17-oktober manifestaties,...)

Groep vormen is een tweede belangrijke pijler in de werking.

- Mensen met en zonder armoede-ervaring ontmoeten elkaar via huisbezoeken, in een ontmoetings- of buurthuis.
- Via laagdrempelige activiteiten (koken, creatieve ontspanning,..) leren mensen elkaar kennen en waarderen.
- Herkenning en solidariteit groeit en vormt een solide basis om ook gespreksgroepen op te zetten omtrent de ervaring op diverse levensterreinen van leven in armoede (huisvesting, energie, onderwijs, werk...)

Culturele participatie is een belangrijke invalshoek.

- Vanuit een Welzijnsschakel organiseren mensen uitstappen, veelal met een culturele inslag (museum- of stadsbezoek, toneel, film enz).
- Soms inspireert het groepen om zelf aan de slag te gaan en de ervaringen van armoede te vertalen in een geëngageerde toneelvoorstelling.

Vorming is een laatste belangrijke pijler.

- Welzijnsschakels organiseert vorming voor vrijwilligers die zich inzetten in een lokale groep. In deze vorming leggen we de klemtoon op participatieve en structurele vormen van armoedebestrijding.
- Samen met mensen in armoede organiseren groepen soms ook vorming rond de ervaringswereld van mensen in armoede voor lokale organisaties.

Welzijnsschakels is een sociaal-culturele vereniging en heeft een nationaal secretariaat en vijf regionale diensten ter ondersteuning van de lokale vrijwilligersgroepen. U kan met ons contact opnemen:

Diederik Janssens – diederikjanssens@welzijnszorg.be
 Huidevetterstraat 165 1000 Brussel 02/502.55.75
www.welzijnsschakels.be

Aanbod van Welzijnszorg voor secundair onderwijs

1. dvd's + besprekingsmodellen

- **Een aan te raden : jongerendvd "Oh arme!?"** : een jongere en een cameraman trekken samen op pad naar een aantal armoedeprojecten in Vlaanderen. Zij gaat de dialoog aan met mensen die in armoede leven. Verhalen en reacties geven een realistische kijk op armoede in onze huidige samenleving. De reportage duurt een 20-tal minuten. Aaneensluitend hebben we een **stellingenspel** waarmee je vooroordelen bespreekbaar kunt maken in de klas en de kijk van mensen in armoede op de maatschappij kunt schetsen.
- **campagne-dvd's** die specifiek ingaan op één levensdomein (20 min)
  - o 2008: armoede schaadt de gezondheid
  - o 2007: een toekomst zonder armoede begint op school
- **Films**: Zoek je een film voor na de examens met een educatief aanbod, dan gaan de volgende films over armoede. Deze zijn te huur via bevrijdingsfilms 016/232935 www.bevrijdingsfilms.be
  - o ***'Nemmeno il destino'*** thema: jongeren, gezin, armoede
  - o ***'My name is Joe'*** een romance tegen de achtergrond van kansarmoede, drugs en alcohol, werkloosheid, schuldenlast. Ken Loach.
  - o ***'Raining Stones'*** Deze film van Ken Loach brengt het schuldenthema op een duidelijke wijze naar voor. Bij de film hoort een filmpedagogisch dossier.
  - o ***'Rosetta'*** is een film van de gebroeders Dardenne over een jong meisje dat vecht om te overleven. Het bijhorend filmpedagogisch dossier kost.

2. mogelijkheden voor geanimeerde voor- of namiddagen

- Jaarlijks jongerenspel van **Spoor Zes**: te spelen met een volledige klas (meer uitleg te krijgen bij spel zelf)
  - o 2008: Expired
  - o 2007: Block Out
- Jongerenspel: **UITGESPEELD**: een uitwerking van het centrum voor informatieve spelen. Geeft een goed zicht op de complexiteit van armoede.

- **Hocus pocus PATS en co:** interactief spel voor jongeren vanaf 16 jaar: surf naar www.patsenco.be en maakt Pats haar dromen waar! Bij dit spel hoort een lesbrief en kan je gratis downloaden. www.patsenco.be
- **Toneel Belle Snotte**, gespeeld door Chris Lenaerts: Duur: 60 min, prijs: 400 euro. Een monoloog over (generatie) armoede. Voor- of nabespreking aan te raden. Aangrijpend, met een lach en een traan.

3. Andere suggesties

- **Elke leerling telt:** Traject van 3-tal sessies, georganiseerd door de Dienst Nascholing en Internationalisering van het VSKO: project rond kansarmoede in het secundair onderwijs. Meer info op www.nascholing.be
- **Vormingstheater 'Dokter Hoeveel?'** Van steunpunt Welzijn Aalst (te bereiken op 053/7308 91): in samenwerking met oa. Daenshuis, CM, Paco producties, Welzijnszorg.
- **Tocht van hoop Rabot** in Gent: www.welzijnszorg.be/oost-vlaanderen
- **Tocht van hoop Ledeberg:** www.welzijnszorg.be/oost-vlaanderen
De tochten kunnen zelf samengesteld worden naargelang de groep, interesse, beschikbaarheid van medewerkers van welzijnsinitiatieven...
- **Poppentheater Pedrolino:** rond algemene armoede-problematiek
Poppentheater Pedrolino
Dieter Vanoutrive
Nederkouter 10, 9000 Gent
T 09 234 20 09
Poppentheater.pedrolino@pierke.be
- **Paco-producties "Zonder kft":** rond armoede en onderwijs
PACO producties - Paul Coppens
Mottantstraat 14, 9308 Hofstade – Aalst
Tel/Fax : 053 77 19 51
info@pacoproducties.be
www.pacoproducties.be
- **Project Algemene Vakken 'Al-arm'** voor de derde graad BSO met handleiding voor de leerkracht en leerlingenbundel. Creatieve lesformules om rond armoede en uitsluiting te werken.
- **Getuigenissen**
  - o Uit projecten die door Welzijnszorg ondersteund worden in hun strijd tegen armoede.
- **Bezinning**

- Bezinningsboekje van Spoor Zes
- 'Adventskalender' met Robby als centrale figuur.

4. Achtergrondinfo (boeken, achtergronddossiers, websites)

- **Achtergronddossiers**
  - 2008: medisch dossier
  - 2007: onderwijsdossier
  - 2006: behandelt armoede in al zijn facetten en is zeer goed
- **In vrije val** : Bart Demyttenaere
- **Bloemen op de muur** : Kristien Dieltiens (handleiding downloadbaar)
- **www.welzijnszorg.be**
- **www.armoede-in-zicht.be**: In deze databank vind je meer dan 100 vormingsmaterialen. Armoede In-zicht is een gezamenlijk project van het Vlaams Netwerk van Verenigingen waar Armen het Woord nemen en Welzijnszorg vzw.

5. Welzijnszorg steunen

De inkomsten van Welzijnszorg bestaan voor 71 % uit giften van mensen, verenigingen, scholen. Daarom zijn ook jouw initiatieven voor fondsenwerving broodnodig. Enkel door de schenkingen van duizenden mensen kunnen wij onze strijd tegen armoede verder zetten. Hieronder 5 ideeën om hoe je kan steunen:

- **Een verkoopstand**: kerstmarkten, op de ouderavond van de school, leerlingenstand op school, kerstfeestje, bij het onthaal in je school, openbare plaatsen zoals stations, parkings... (vraag vooraf toelating).
- **Een extra activiteit op touw zetten** om geld in te zamelen voor Welzijnszorg, vb. een kunstveiling, sponsorloop, fietstocht, toneelvoorstelling, rommelmarkt, Vlaamse kermis, een recordpoging...
- **SOS Soep Op de Stoep**: In ruil voor een vrije bijdrage kunnen leerlingen aan andere leerlingen en leerkrachten een tas soep aanbieden.
- **Politieke actie**: Aaneensluitend op een les kunnen leerlingen onze politieke eisen mee ondertekenen. Deze politieke eisen leggen we voor aan de betrokken ministers. Het beleidsvoorschrift is een teken van protest, maar bevat ook enkele constructieve voorstellen.